

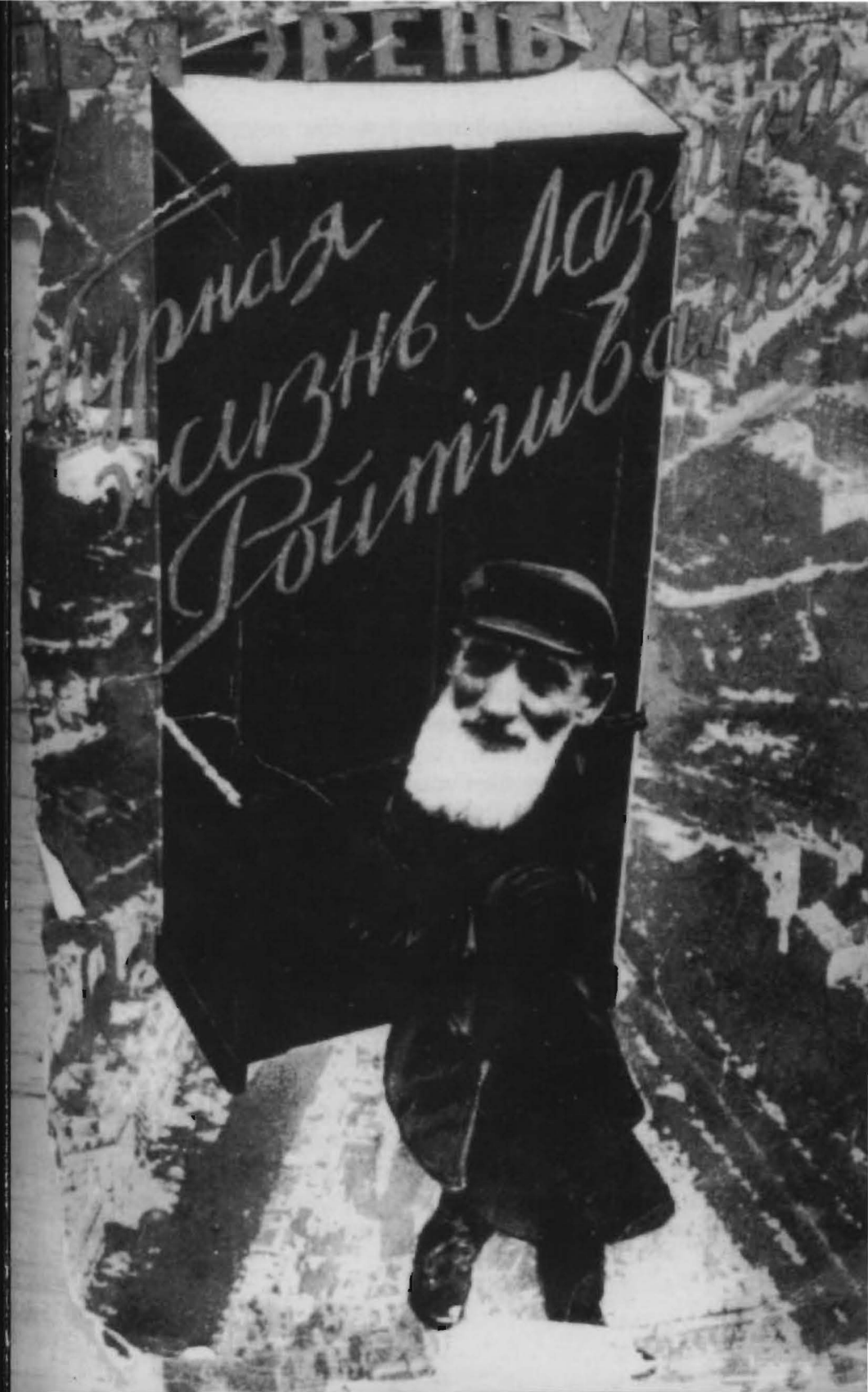
ТЕАТР ЛАЛКИ і АКТОРА w ŁOMĀY

Ilia Erenburg

OPOWIEŚĆ
O LEJZORKU
ROJTSZWAŃCU

1. KAPITÓŁ 3. 2003

Okladka paryskiego wydania powieści „Burzliwe życie Lейzorka Rойтшванца” projektu Luby Kozincewej-Erenburg i Seniora, 1928 rok.

W 1956 roku „Lейzorek Rойтшванец” ukazał się w Polsce. To pierwsze odwilżowe wydanie w bloku radzieckim (książka ukazała się w Rosji dopiero w 1989 roku) odniosło ogromny sukces, lecz Erenburg nie był z tego bynajmniej zadowolony. Obawiał się jak zwykle, że manifestacja żydowskiej kultury może podsyć antysemityzm.

Człowiek trzech kultur

27 stycznia 1891 r. w Kijowie urodził się Ilija Grigorjewicz Erenburg, rosyjski prozaik, poeta, publicysta, autor fascynujących wspomnień. Pochodził z inteligentnej rodziny żydowskiej. Uczęszczając do moskiewskiego gimnazjum, zaangażował się w działalność kółka rewolucyjnego. Zagrożony aresztowaniem, w 1908 r. wyjechał do Paryża. W stolicy Francji nawiązał liczne znajomości i przyjaźnie w kręgach artystycznej awangardy; tam też w 1910 r. debiutował tomikiem zatytułowanym - niezbyt pomyslnie - „Stichi” (Wiersze). Po wybuchu I wojny światowej był korespondentem prasy francuskiej, rozpoczął też współpracę z agentami rosyjskimi. Po rewolucji lutowej 1917 r. wrócił do Rosji, jednak zachodzące tam polityczne i społeczne zmiany nie wywoływały jego entuzjazmu. W 1912 r. ponownie wyjechał do Francji, skąd wysyłał korespondencje do pism radzieckich. W tym samym roku opublikował w wydawnictwie emigracyjnym powieść „Życie i śmierć Mikołaja Kurbowa”, której akcja rozgrywa się w ZSRR w okresie NEP-u. Opowiedziana tam historia założenia kontrrewolucyjnej organizacji przez tajną policję Czeka - która montuje w ten sposób prowokację, służącą za pretekst do rozpoczęcia terroru - sprawiła, że książka dopiero po rozpadzie ZSRR mogła się ukazać w odczytanie pisarza.

We wczesnym okresie twórczości Erenburga powstają m.in.: cykl opowiadań „Trzydzieści fajek” (1923) oraz powieści „Niezwyczajne przygody Julio Jurenito” (1922), „Rwacz” (1925) oraz „Burzliwe życie Lejzorka Rojtszwańca” (1927). Ten ostatni utwór, tragikomiczna, gorzka groteska, której bohater daremnie usiłuje znaleźć dla siebie miejsce w świecie - najpierw w rewolucyjnej rzeczywistości radzieckiej, później w kapitalistycznych realiach Zachodu - weszła do kanonu XX-wiecznej światowej literatury. Wydanie (w Berlinie) „Lejzorka” zamknęło też najbardziej artystycznie płodny etap biografii pisarskiej Erenburga, którego późniejszy niezwykle obfity dorobek, obejmujący m.in. bardzo popularne przed pół wiekiem powieści wojenne (najbardziej znane to „Upadek Paryża”, „Burza”, „Dziewiąta fala”), nie wytrzymał próby czasu i uległ już niemal całkowitemu zapomnieniu. Literacko słaba opowieść „Odwilż” (1954-1956) pamiętana jest jedynie dlatego, że jej tytuł stał się powszechnie używanym określeniem stopniowych przemian w ZSRR jeszcze przed XX zjazdem KPZR i słynnym referatem Chruszczowa).

Do wojny między hitlerowskimi Niemcami, a ZSRR Erenburg przebywał więcej za granicą - we Francji, a przede wszystkim w Hiszpanii, w której był korespondentem podczas wojny między republikanami a siłami generała Franco - niż w rodzinnym kraju. Nie tylko stał się ofiarą represji, którym poddano wówczas wielu jego znajomych i przyjaciół, ale jako jeden z nielicznych wywodzących się z „dawnej” inteligencji twórców nie miał większych trudności z wyjazdami za granicę. Po wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej stał się jednym z najważniejszych publicystów reprezentujących stanowisko ZSRR wobec Zachodu; napisał też wówczas kilka tysięcy artykułów i korespondencji z frontu do radzieckich gazet i zagranicznych czasopism. Uniknął powojennych czystek, a w epoce Chruszczowa wykorzystywany był - jako cieszący się międzynarodowym autorytetem twórca - w propagandowej kampanii ZSRR „w obronie pokoju”, a także jako interpretator meandrów radzieckiej polityki kulturalnej wobec

zachodnich intelektualistów. W latach 1960-1965 opublikował pięć tomów swoich wspomnień zatytułowanych „Ludzie, lata, życie” (fragmenty ze względów cenzuralnych nie zamieszczone w tej edycji, zostały ogłoszone dopiero w 1987 r.), w których mimo pewnych zafałszowań i zastosowania cenzury stworzył interesujący obraz epoki i własnej biografii.

Ilija Erenburg żył w nieustannym potrzasku, pilnowany przez różne władze, był jednocześnie czarnym baranem, który nieraz beczął pospołu z innymi baranami oraz wyjątkowym białym krukiem, jak nazwała go zaprzyjaźniona z nim przez pięćdziesiąt lat Nadieżda Mandelsztam, rozumiejąca szamotaninę Erenburga oraz jego cierpienie dalekie od wygodnych albi i niekiedy podłych wyborów innych pisarzy radzieckich. Tuż przed śmiercią Erenburg napisał swój ostatni, rozpaczliwy wiersz o baranie, który postanowił umrzeć po swojemu, z dala od stada. Gdy pisarz umarł w Moskwie w 1966 r., władze po cichu wyniosły trumnę i wieńce z drugiej strony budynku, przed którym zgromadziły się tłumy ludzi, pragnących pożegnać Erenburga. Tłum, filmowany przez agentów KGB z dachów krzyczał, że to hańba. Pod murem cmentarza stały kordony służby bezpieczeństwa w mundurach i pełnym uzbrojeniu. Tak został pochowany pisarz bliski wszystkim, którzy sami dobrze znali niebywałą udrękę życia w przerażającym świecie i w okrutnym systemie.

Ilija Erenburg na otwarciu wystawy Picassa w Moskwie w 1956 roku.
W głębi portret Erenburga namalowany przez Picassa w 1948 roku.

W 1927 r. Ilija Erenburg napisał powieść żydowską „Burzliwe życie Lejzorka Rojtzwanca”. Projekt ten dojrzał w Erenburgu od dawna. Zawsze porządkował go żydowska odmienność, ten jedyny w swoim rodzaju świat ludzi, których doświadczenia, filozofia i styl życia wtopiły się w rosyjskie tło, ale zachowały niere-

dukwalną odmienność. Lejzorek Rojtzwaniec żyje i pracuje jako krawiec męski w Homiu, białoruskim miasteczku, w którym jest więcej Żydów i synagog niż Białorusinów, Rosjan i Polaków. Mia własną filozofię życia i gaudium. Szlachetny zawód wykonywał spokojnie aż do dnia, gdy nieszczęśliwie zakochał się, wydając z siebie ciężkie westchnienie - a pech chciał, że zrobił to stojąc pod dekretem wydawanym przez władzę radziecką. W tej samej chwili rozpoczynała się zmagania Lejzorka z Historią i otaczającym go światem. Młodsza, gdzie można było spokojnie, godnie, uczciwie, kochać i być kochanym, nigdy nie ma. Uzbójcy w swą „roman-tyczną ironię”, Lejzorek musi odciąć pokonywać pułapki, które zastawia na niego ludzka złośliwość, brutalność i absurdałna wiedza. Tuła się po świecie, nie mając innych przezwodników jak tylko swój wydatny nos i mądrość ojców, którą wyniosł z rodzinnego Homia. Walczy z losem jak szermierz z murem, ale nie może uciec przed pułapkami losu. Brakuje mu sprytu i szczęścia. Jest zawsze podejrzany i nie tyle chce uniknąć ziego przeznaczenia, co stanąć na jedynym z tych ludzi, którzy rzadko są świętymi. Wędrowni Lejzorka nabierają symbolicznego sensu i znaczenia. Wędruje po swoim kraju - Rosji, Polsce, faszystowskich Niemczech, Anglii, aż wreszcie trafia do „pomarańczowego raj” - Palestyny. Rojtzwaniec jest personifikacją Żyda Wiecznego Tufacza, człowieka wrażliwego i dyskrimowanego, napotykającego na obojętność ludzi, doświadczającego na własnej skórze zawziętych, wyniosłości, oszustwa i zwyżajnej głupoty. Spektakl „Opowieść o Lejzorku Rojtzwanca” jest satyrą na „tamtych” i naszą rzeczywistość, ale satyrą o gorzkim uśmiechu i filozoficznej, uniwersalnej zadumie nad naszym światem. Ludowa mądrość Lejzorka odkrywa niebagatelne i głębokie prawdy o życiu i egzystencji człowieka.

Opowieść o Lejzorku Rojtzwanca

Ilija Erenburg

TŁUMACZENIE

MARIA POPOWSKA

PIOSENKI, ADAPTACJA I REŻYSERIA

JAROSŁAW ANTONIUK

SCENOGRAFIA

PRZEMYSŁAW KARWOWSKI

MUZYKA

BOGDAN SZCZEPAŃSKI

OBSADA AKTORSKA

LEJZOREK - TOMASZ RYŃKOWSKI

KUGIEL - ZDZIŚŁAW REJ

NISIA - BEATA ANTONIUK

FENIA - BOGUMIŁA WIERZCHOWSKA-GOSK

GERSZANOWICZ - MAREK JANIK

LEWEK - JAROSŁAW ROSIŃSKI

PŪKIE - MARZANNA GAWRYCH

ASYSTENT REŻYSERA

ZDZIŚŁAW REJ

KONSULTACJA CHOREOGRAFICZNA

KAZIMIERZ PAWCZYŃSKI

Inspicjent

JAROSŁAW ROSIŃSKI

PREMIERA 8 CZERWCA 2003 R.

Медведев 2008

Teatr Lalki i Aktora w Łomży powstał w 1987 roku. W ciągu szesnastu lat działalności teatr zrealizował 39 premier, które obejrzało ponad 700 tysięcy widzów. Teatr sięga do najnowszych osiągnięć technik lalkarskich. Uprawia z dużym powodzeniem różne gatunki scenicznej wypowiedzi: baśń, przypowieść, balladę poetycką, komedię. Repertuar teatru adresowany jest nie tylko do najmłodszej widowni, oferta programowa wzbogacona jest także propozycjami dla młodzieży i dorosłych. Znakiem rozpoznawczym Teatru są artystyczne podróże. Jego spektakle widzieli już mieszkańcy niemal całej Polski: Warszawy, Łodzi, Krakowa, Gdańska, Kłodzka, Lublina, a także małych miejscowości regionu północno-wschodniego, dla których często to jedyny kontakt z teatrem. Bez wahania można powiedzieć, że łomżyński teatr znany jest już w całym kraju - bierze udział w festiwalach i konkursach, odnosząc liczne sukcesy.

Wystawia spektakle również za granicą - w Jugosławii, Rosji, na Litwie, Krymie, Ukrainie, Bośni i Hercegowinie i we Francji. Teatr jest organizatorem Międzynarodowego Festiwalu Teatru w Walize, który skupia interesujące przedstawienia niemal z całego świata.

Teatr jest otwarty na wszelką współpracę artystyczną. Dysponuje bardzo różnorodnym repertuarem. Prezentuje cykl edukacji teatralnej „Poznajemy teatr”, który finansowo wspiera Ministerstwo Kultury.

Dyrektor Naczelny i Artystyczny

Jarosław Antoniuk

Kierownik Muzyczny

Bogdan Szczepański

Scenograf

Przemysław Karwowski

Koordynator Pracy Artystycznej

Elżbieta Grzanko

Maszynista sceny

Cezary Dzielnicki

Akustyk

Leszek Truskolaski

Elektryk

Grzegorz Korzeniecki

Dekoracje wykonała pracownia teatru w składzie:

Ewa Filochowska-Karwowska (kierownik pracowni),

Przemysław Karwowski, Marcin Przychodzeń,

Marcin Bienias, Andrzej Chojnowski,

Hanka Zawadzka

BIURO OBSŁUGI WIDZÓW I REKLAMY

Pl. Niepodległości 14, 18-400 Łomża

Tel./fax (086) 216-59-55, 473-55-66, Tel. (086) 473-55-67

www.teatrlomza.hi.pl e-mail: teatrlomza@hi.pl

czynne w godz. 8.30 - 16.00

Mariola Kamińska, Dorota Prusaczyk

- udziela informacji o repertuarze i terminach przedstawień

- organizuje spektakle: zamknięte, w terenie, edukacyjne.

Swą życzliwością do realizacji spektaklu przyczynili się:

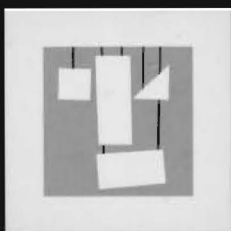
Teatr Żydowski im. Ester Rachel Kamińskiej w Warszawie

Łomżyński Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Redakcja i opracowanie programu - Jarosław Antoniuk

W PROGRAMIE WYKORZYSTANO ZDJĘCIA Z KSIĄŻKI:

Ewa Zarzycka - Bérard „Burzliwe życie Ilii Erenburga”

TEATR LALKI I AKTORA

Pl. Niepodległości 14

18-400 Łomża

Tel./fax (086) 216-59-55

Tel./fax (086) 473-55-66

Tel. (086) 473-55-67

www.teatrlomza.hi.pl

e-mail: teatrlomza@hi.pl